

## НАУКОВЕ ЖИТТЯ

### РЕЦЕНЗІЯ

#### **НА РУКОПИС ІНДИВІДУАЛЬНОЇ МОНОГРАФІЇ КАНДИДАТА ЮРИДИЧНИХ НАУК ШАМРАЯ В'ЯЧЕСЛАВА ВІКТОРОВИЧА «КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА МІЖДЕРЖАВНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ»**

Монографічне дослідження В. В. Шамрая присвячене вельми актуальній як з точки зору конституційно-правової науки та теорії конституціоналістики, так і практики конституційного будівництва та демократичної модернізації української державності проблемі розвитку та функціонування конституційного права в умовах глобалізації та міждержавної інтеграції.

Адже, прийняття Конституції України не тільки засвідчило правове оформлення нових політичних, економічних і духовних реалій держави і суспільства, за яким Український народ і українська держава живуть понад двадцять років, а й, з одного боку, обумовило приєднання України до загальноєвропейських демократичних цінностей конституційного рівня, фундаментальне та системоутворююче значення серед яких займає доктрина конституціоналізму, та, з іншого боку, здетонувало перманентні процеси інтеграції, рецепції та конституціоналізації європейських цінностей та принципів у національну правову систему.

Насамперед, актуальність концептуального аналізу проблеми розвитку та функціонування конституційного права в умовах глобалізації та міждержавної інтеграції пов'язана із процесами становлення та розвитку вітчизняного, європейського та глобального конституціоналізму. Традиційно у теорії сучасної конституціоналістики конституціоналізм розуміється як сукупність принципів, порядку діяльності та механізмів, які використовуються з метою обмеження державної влади. Наскільки Конституція може обмежити державну владу та гарантувати конституційні права і свободи залежить, значною мірою, від нашої віри у механізм конституційного регулювання та від активних дій органів державної влади та місцевого самоврядування щодо реалізації її положень. Власне, віра в те, що конституційні норми, принципи та цінності у змозі юридично обмежити державну владу та унеможливити її свавільне здійснення, що втілена у відповідну наукову теорію та відповідну політичну та юридичну практику, і має назву доктрини конституціоналізму.

У більш широкому розумінні це явище охоплює теорію конституції, історію та практику конституційного розвитку тієї чи іншої країни, групи країн, світової спільноти у цілому. У вузькому розумінні під конституціоналізмом розуміється система ідей і знань про фундаментальні цінності демократії: їх склад, форми вираження, методи і ступінь реалізації, сукупність логічних уявлень про такий устрій держави і суспільства, який відповідає загальноєвропейським началам демократичного розвитку, при цьому правовий аспект характеристики конституціоналізму пов'язаний з юридичним закріпленням основних його ідей у конституції. Тобто по суті конституціоналізм це система уявлень про загальнодемократичні, загальноцивілізаційні політико-правові цінності державно організованого суспільства.

У цьому фокусі дослідження актуальних теоретичних та прикладних проблем розвитку та функціонування конституційного права в умовах глобалізації та міждержавної інтеграції має особливе аксіологічне, онтологічне, гносеологічне та функціонально-телеологічне значення.

По-друге, концептуалізація процесів розвитку та функціонування конституційного права в умовах глобалізації та міждержавної інтеграції має вихід на складні проблеми формування сучасної парадигми конституційного права та процесу, у тому числі й з точки зору рецепції відповідного дефінітивно-понятійного апарату, що має колосальне значення в аспекті своєрідної санації вітчизняного конституційного тезаурусу та формування європейської за суттю та змістом парадигми конституціоналізму.

Слід констатувати, що незважаючи на активізацію дослідження таких феноменів як конституціоналізм та конституціоналізація, в сучасній конституційно-правовій науці ми не знаходимо ні оптимальних дефінітивних визначень, ні єдності концептуальних підходів до з'ясування їх природи, змісту та сутності, місця у системі категорій конституційного права, інституційної та функціональної характеристики, співвідношення з іншими категоріями, зокрема, конституційної державності, конституційної економіки, конституційної правосвідомості, конституційного праворозуміння, конституційного правокористування, конституційної культури тощо.

Широта та багатогранність цих та інших феноменів сучасного конституціоналізму та конституційного права, у тому числі й насамперед включених в орбіту глобалізації доктрини конституційного права та конституціоналізації процесів євроінтеграції, міждержавної інтеграції та асоціації України з Європейським Союзом, детермінує існування різних суджень та концепцій конституційного праворозуміння, коли деякі дослідники розглядають ці феномени у фокусі формування та зміцнення конституційної державності за рахунок обмеження державної влади та посилення місцевого самоврядування, інші пов'язують їх з ідеалами демократії та прав людини, треті уявляють їх у контексті генезису Конституції та конституційних ідей. Іншими словами, багатомірний характер сучасного конституціоналізму та процесів конституціоналізації в сучасному світі та полярність думок, яка супроводжує становлення його доктрини, дозволяють будь-якій зацікавленій стороні знайти або привабливе, або відштовхуюче у тому, що вона хотіла б побачити у цьому феномені сучасної політики та права.

По-третє, проблематика, порушена у монографії В. В. Шамрая, є актуальною з точки зору конституційно-правового забезпечення європейської міждержавної інтеграції. Адже на формування сучасної системи міжнародних відносин, а також на конституційний розвиток суверенних держав безсумнівний вплив мають інтеграційні процеси, які є найважливішим елементом сучасності, що зумовлює актуальність їх усебічного наукового вивчення. Під впливом інтеграційних тенденцій наш світ дедалі швидше рухається в напрямку створення глобального конституціоналізму, глобальної економіки та інститутів глобального управління. Форми інтеграційних процесів характерні для сучасного світу різні: тимчасові союзи держав, спроби знайти регіональні відповіді на глобальні загрози шляхом гармонізації політики в окремих сферах міждержавної взаємодії тощо.

У цілому ХХ-ХХІ ст. стали епохою виникнення та утвердження міжнародних міжурядових організацій, наднаціональних інститутів, транснаціональних корпорацій та міжнародних неурядових об'єднань, які перманентно посилюють свій вплив на відповідні процеси. У Європі після закінчення Другої світової війни практично одночасно реалізовувалося кілька інтеграційних проєктів, але тільки в рамках Європейських співтовариств вдалося добитися виникнення та розвитку наднаціональних інститутів, а також високого ступеня гармонізації діяльності країн-членів в самих різних галузях. Крім того, успіх процесу європейської інтеграції чинить серйозний вплив на міжнародні відносини в інших регіонах.

Ці обставини зумовлюють підвищену увагу дослідників до виявлення й аналізу чинників, які дозволили в рамках даної моделі з успіхом здійснити економічну і багато в чому політичну інтеграцію. Крім цього, безсумнівною значимістю володіє вивчення досвіду Європейського Союзу в контексті можливостей його поширення на інші регіони.

Відповідні євроінтеграційні процеси, знаходячись в орбіті міжнародно-правового регулювання, водночас, підпадають під колосальний вплив конституційного права національних держав – країн європейського континенту. По суті мова йде про конституційно-правове забезпечення процесів європейської міждержавної інтеграції та конституціоналізацію відповідного правопорядку у національні правові системи.

У зв'язку з цим можна зробити висновок про обґрунтованість та безумовну актуальність теми монографічного дослідження В. В. Шамрая «Конституційне право в умовах глобалізації та міждержавної інтеграції: теоретико-методологічний аспект».

У монографії В. В. Шамрая глибоко і всебічно досліджується актуальні проблеми становлення сучасної науково-практичної парадигми конституційного права в умовах глобалізації та міждержавної інтеграції з урахуванням сучасних умов вітчизняної конституційно-правової практики.

Досягнення вказаної мети обумовило постановку та послідовне вирішення цілого ряду теоретичних та прикладних завдань, а також напрацювання та перевірку робочих гіпотез, в тому числі:

1) через визначення поняття та розкриття сутності глобалізації та міждержавної інтеграції як об'єкту розвитку і трансформації правової дійсності;

2) аналіз методологічних засад дослідження впливу процесів глобалізації та міждержавної інтеграції на конституційне право;

3) встановлення особливостей визначення предмету та методу галузі конституційного права в умовах активізації глобалізаційних процесів;

4) дослідження основних історичних етапів розвитку доктрини конституціоналізму;

5) аналіз онтологічного та аксіологічного виміру становлення і розвитку транснаціонального (глобального) конституціоналізму;

6) визначення сучасних тенденцій інтернаціоналізації конституційного права та конституціоналізації міжнародного правопорядку в умовах глобальної та регіональної інтеграції держав;

7) вивчення особливостей та форм взаємодії конституційного та міжнародного правопорядків на сучасному етапі тощо.

Такий комплексний підхід надав авторові можливість дійти системних висновків при визначенні результатів і обґрунтуванні низки нових положень, які мають важливе значення для науки і практики.

Про системність представленого дослідження свідчить структура монографії, яка характеризується цілісністю й логічною послідовністю, є такою, що відображає загальне бачення досліджуваної автором проблеми. Усі розділи, підрозділи та інші структурні частини роботи підпорядковані одній, чітко визначеній меті, яка деталізується конкретними завданнями, які поставила перед собою автор.

Структура роботи відповідає цілям і завданням дослідження, дозволяє послідовно розкрити авторську концепцію розвитку та функціонування конституційного права в умовах глобалізації та міждержавної інтеграції.

Результатам монографічного дослідження притаманний належний рівень наукової новизни, при цьому положення з різним ступенем наукової новизни містяться в усіх розділах монографії.

Не можна не відзначити й доступний для сприйняття стиль викладення матеріалу. Вдала структура монографії та адекватне змістовне наповнення змісту роботи дозволило автору легко перейти від аналізу питань, які стосуються теорії розвитку конституційного права в умовах глобалізації та міждержавної інтеграції, трансформації його предмету, методу, принципів, функцій, до аналізу доктринальних питань інтернаціоналізації конституційного права та конституціоналізації міжнародного правопорядку як сучасної тенденції та умови розвитку правових систем, доступно викладати складні наукові концепції та проблеми, давати визначення базовим категоріям та поняттям, здійснювати класифікацію важливих процесів і явищ тощо.

Слід зазначити і те, що автор не обходить гострі або дискусійні проблеми розвитку та функціонування конституційного права в умовах глобалізації та міждержавної інтеграції, а навпаки, висловлює власні міркування відносно цього, прагнучи ґрунтовно їх аргументувати, у тому числі посилаючись на позитивний та негативний зарубіжний досвід конституціоналізації, європейської інтеграції, рецепції у сфері конституційного права тощо. Роблячи висновки та вносячи пропозиції, автор усвідомлює, що наука не є статичною, а динамічною системою, та не претендує на істину в останній інстанції.

У силу цього, рецензоване монографічне дослідження має не лише наукове значення, а є виданням, яке можна використати як у навчальному процесі, так і в практичній діяльності фахівців в галузі конституційного права, міжнародного права, європейського права, порівняльного правознавства, політології тощо. Адже представлена монографія розрахована на доволі широку аудиторію, зокрема вона буде корисною і пізнавальною як для юристів, політологів, фахівців з державного управління та керівників усіх рівнів, так і викладачів і студентів вищих навчальних закладів, широкого загалу читачів, які цікавляться процесами асоціації України з Європейським Союзом.

Резюмуючи зазначимо, що рецензована монографія В. В. Шамрая «Конституційне право в умовах глобалізації та міждержавної інтеграції: теоретико-методологічний аспект» значною мірою відкликається на кардинальні питання сучасності, рефлексує на динаміку розвитку євроінтеграційних процесів у перехідний період, складність та суперечливість процесів асоціації України з Європейським Союзом, містить пропозиції щодо необхідності вдосконалення законодавства та організаційних заходів в досліджуваній галузі, забезпечення постійної доктринальної та організаційної уваги до даної проблеми конституційного права та процесу.

Тому можна зробити висновок, що перед нами актуальне, високопрофесійне наукове дослідження, яке є важливим внеском у вітчизняну юридичну науку, яке може бути рекомендованим до друку.

**Батанов Олександр Васильович,**  
доктор юридичних наук, професор,  
провідний науковий співробітник відділу  
конституційного права та місцевого самоврядування  
Інституту держави і права  
ім. В. М. Корецького НАН України